

CATALISTI
WE MEAN BUSINESS

flux50
ENERGISING THE FUTURE

MEDVIA

GROENBOEK: DE TOEKOMST VAN HET VLAAMSE CLUSTERBELEID

GECONSOLIDEERD ADVIES VANWEGE DE
VLAAMSE SPEERPUNTCLUSTERS

6 MEI 2024

INHOUD

Inhoud.....	2
1 Inleiding.....	3
2 Toegevoegde waarde van de Speerpuntclusters	4
2.1 Een win-win partnerschap met de Vlaamse overheden	4
2.2 Een clusterbeleid met verankering op lange termijn	5
2.3 Een neutrale en onafhankelijke positie in het innovatielandschap	5
2.4 Gedreven door de sterktes van de ondernemingen	5
2.5 Met een minimum aan administratie	5
2.6 Met een aangepast instrumentarium voor samenwerkingsprojecten	6
2.7 Bouw maximaal op de ervaringen uit de voorbije 20 jaar.....	6
3 Analyse.....	6
3.1 Speerpuntclusters als strategische partner	6
3.2 Staatssteunkader voor speerpuntclusters	7
3.3 SWOT-analyse van de vier scenario's uit het groenboek	8
3.3.1 Scenario 1: duurzaam bedrijfsmodel met overheidsfinanciering specifieke taken	8
3.3.2 Scenario 2: inkanteling van speerpuntclusters in bestaande organisaties	8
3.3.3 Scenario 3: uitdaging gedreven aanpak met modulair ondersteuningsmechanisme	9
3.3.4 Scenario 4: nieuw clusterprogramma voor systemische transformatie	9
4 Geconsolideerd advies vanuit de speerpuntclusters	10
4.1 Adviesvraag 1: vier scenario's voor verderzetting van speerpuntclusters	10
4.2 Adviesvraag 2: IBN	12

1 INLEIDING

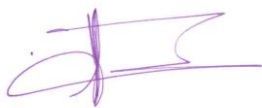
In juni 2023 nam Minister Jo Brouns (Minister van Werk, Economie, Innovatie en Landbouw) het initiatief om een groenboek op te stellen voor de toekomst van het Vlaamse clusterbeleid. Hij vroeg aan VLAIO een traject op te starten om de aangewezen opties te onderzoeken voor verankering van waardevolle initiatieven of activiteiten. Hierbij werd ook gekeken naar afstemming en synergie met Strategische Onderzoekscentra, sectorale of thematische innovatie-initiatieven, collectieve centra en Vlaamse wetenschappelijke instellingen.

Op 27 maart 2024 werden de Vlaamse speerpuntclusters gevraagd om advies te verlenen over het Groenboek (VR 2024 2203 MED.0096/2BIS).

De zes Speerpuntclusters vinden het positief dat nagedacht wordt over de toekomst van het succesvolle Vlaamse clusterbeleid en danken de minister voor de geboden mogelijkheid zich hierover uit te spreken.

Het advies is opgebouwd in drie delen. In deel 1 wordt de toegevoegde waarde van de speerpuntclusters chemie, voeding, logistiek, mariene, energie en health aangetoond op basis van wetenschappelijk onderbouwd onderzoek. In deel 2 worden de vier vooropgestelde scenario's uit het groenboek geanalyseerd. In deel 3 tot slot wordt een variant op scenario 3 – genaamd scenario 3 + – uitgewerkt dat nodig is om het clusterbeleid te bestendigen en alle economische en maatschappelijke kruispunten optimaal te benutten.

Liesbeth Geysels,
Managing director VIL

Inge Arents,
Managing director Flanders'
FOOD

Frederik Loeckx,
Managing director Flux50

Tine Schaerlaekens,
Managing director Catalisti

Piet Opstaele,
CEO De Blauwe Cluster

Ann Van Gysel,
CEO Medvia

2 TOEGEVOEGDE WAARDE VAN DE SPEERPUNTCLUSTERS

Het groenboek, de recent uitgevoerde studie vanuit de VUB en de wetenschappelijke studie van ECOOM onderbouwen dat Vlaanderen een voortrekker is in het Europese clusterlandschap.

De speerpuntclusters Catalisti, VIL, De Blauwe Cluster, Flanders' FOOD, Flux50 en Medvia vullen vele rollen tot ieders tevredenheid in, gaande van het samenbrengen van diverse partijen rond innovatie, over kennisverspreiding tot versnellen van innovatie in commerciële toepassingen (cf. studie VUB). De impact van deze activiteiten is meetbaar en voelbaar (cf. groenboek) en toont zelfs dat de productiviteit van Vlaamse bedrijven die lid zijn van een speerpuntcluster significant hoger is dan deze van een vergelijkbaar bedrijf dat geen lid is. De impact stijgt daarenboven naarmate de bedrijven langer lid zijn van de speerpuntcluster (cf. studie ECOOM in opdracht van EWI).

De speerpuntclusters menen dan ook dat het belangrijk is dat er nagedacht wordt over de verderzetting van hun werking, ook na de maximale looptijd van tien jaar die vermeld is in artikel 27 van de Algemene Groepsvrijstellings Verordening. Het is dan ook goed om te zien dat er diverse scenario's op tafel liggen om dit mogelijk te maken.

De verderzetting van het clusterbeleid focust in concreto op ondersteuning van de basiswerking, VLAIO heeft immers reeds bevestigd dat het geormerkt projectbudget niet op de helling staat. Dit gegeven blijkt ook uit lezing van de voorgestelde scenario's in het groenboek. In het gemeenschappelijke memorandum van de speerpuntclusters worden beleidsvoorstellen geformuleerd om de sterktes te versterken en om tegemoet te komen aan de geïdentificeerde belemmeringen inzake ontoereikende steun om alle rollen op te nemen en de zware administratieve lasten. Er wordt ook duidelijk gevraagd om ervoor te zorgen dat de speerpuntclusters kunnen blijven ageren als neutrale partij, aangestuurd door ondernemingen in Vlaanderen, gericht op economische finaliteit en met oog voor maatschappelijke uitdagingen. Zoals volgt uit de analyse van de vier scenario's in hoofdstuk 2, geniet een nieuw scenario, zijnde een upgrade van scenario drie met elementen van scenario 4 de voorkeur.

Hieronder volgen een aantal elementen die volgens de speerpuntclusters essentieel zijn voor een succesvol clusterbeleid en dit ter ondersteuning van de SWOT-analyses op de vier scenario's.

2.1 Een win-win partnerschap met de Vlaamse overheden

Een succesvol clusterbeleid is gestoeld op een partnerschap tussen de Vlaamse overheden en de clusterorganisaties. De speerpuntclusters menen dat het heel belangrijk is dat dit partnerschap gedragen wordt door de gehele Vlaamse regering. Voor de vermarkting van innovatie alsook voor het behalen van maatschappelijke doelstellingen is deze betrokkenheid essentieel. Aangezien de kern van het clusterbeleid gestoeld is op (al dan niet transformatieve) innovatie is het logisch dat de dagelijkse interactie verloopt via VLAIO. Dergelijk partnerschap vergt duidelijke verantwoordelijkheden en doelstellingen, waarbij deze hand in hand gaan met de nodige autonomie bij het behalen van deze doelstellingen. Deze autonomie houdt rekening met de diversiteit van de verschillende speerpuntclusters.

De speerpuntclusters pleiten voor een uniform en helder clusterbeleid dat rekening houdt met de diversiteit van elke doelgroep om zo een eenduidige beeldvorming voor bedrijven en kennisinstellingen te garanderen. Dit clusterbeleid gaat ook gepaard met een centrale, onafhankelijke positie als bruggenbouwer in het complexe innovatielandschap.

2.2 Een clusterbeleid met verankering op lange termijn

De speerpuntclusters hebben de voorbije jaren aanzienlijk bijgedragen tot het innovatief vermogen van Vlaanderen en de leidende positie van Vlaanderen op het European Innovation Scoreboard. Dit is het gevolg van een stabiel langetermijnbeleid, gekoppeld aan regelmatige bijstellingen op basis van overleg met verschillende stakeholders. Ook het uitbouwen, bijsturen en uitvoeren van technologische roadmaps is een initiatief met een doorkijk van tien jaar of meer. Innovatie en uitbouw van een ecosysteem is per definitie een werk van lange termijn.

In elk van de scenario's is het dan ook essentieel dat een lange tijdshorizon wordt aangehouden.

2.3 Een neutrale en onafhankelijke positie in het innovatielandschap

Onder druk van de maatschappelijke noden evolueert het innovatielandschap, zoals aangegeven in het groenboek alsook in de speurgids, van een triple helix (ondernemingen, kennisinstellingen, overheden) naar een quadrupel helix model, waarin ook de maatschappelijke actoren een rol spelen. Essentieel in dit model is de behoefte aan een bruggenbouwer die erin slaagt de verschillende helixen te verbinden en standpunten met elkaar te verzoenen.

Als unieke regisseurs in een dergelijk ecosysteem van ondernemingen, overheden, kennisinstellingen en maatschappij is het onontbeerlijk dat elk van de stakeholders kan wegen op de strategische doelen van de clusterorganisatie, en dit zowel op het gebied van (co-) financiering, governance als doelbepaling.

2.4 Gedreven door de sterktes van de ondernemingen

De basisfunctie van een clusterbeleid blijft om de regio te laten floreren op economisch vlak en de nodige toegevoegde waarde te (blijven) leveren binnen een wijzigende maatschappelijke context. Verder bouwen op het bestaand sterk economisch weefsel in combinatie met het detecteren van nieuwe kansen en het stimuleren van ontluikend potentieel vormen dan ook de basis van elk succesvol clusterbeleid.

Het clusterbeleid dient dan gericht te zijn op de sterktes van de gevestigde en opkomende ondernemingen, zoals startups, en dit in gebieden die voor de overheid maatschappelijk relevant zijn.

2.5 Met een minimum aan administratie

Het clusterbeleid gedijt in een partnerschap met de verschillende partijen binnen de quadrupel helix. Dit partnerschap behelst duidelijke verantwoordelijkheden en doelstellingen zoals al

eerder gesteld. Om efficiënt en effectief te kunnen werken, dient dit ook gebouwd te zijn op vertrouwen in en op elkaar.

De speerpuntclusters ijveren dan ook voor een clusterbeleid dat maximaal is gebouwd op het KISS (Keep It Stupid Simple) principe, maximaal transparant is en een minimum aan administratieve overhead behelst.

2.6 Met een aangepast instrumentarium voor samenwerkingsprojecten

Bij een clusterbeleid hoort een passend, helder en stabiel instrumentarium met bijhorende middelen. Speerpuntclusters zijn immers steeds actief in het creëren van samenwerkingen tussen de verschillende actoren binnen hun respectieve ecosystemen. Er wordt geconstateerd dat programma's zoals Horizon Europe binnen hun ondersteuningsvormen vernieuwen en vereenvoudigen om zo beter aansluiting te vinden bij de noden van het innovatiebeleid, zoals ontwikkeling dichterbij de markt (inclusief demonstraties, investeringen in flagships en pilootinfrastructuur), aandacht voor systeeminnovatie, sociale wetenschappen (social sciences and humanities) in het onderzoek.

De speerpuntclusters stellen voor om, los van de keuze van scenario, samen met VLAIO na te denken over deze verschillende instrumenten en hoe deze kunnen worden gestroomlijnd om de kansen op economische en maatschappelijke baten ten gevolge van innovatie te vergroten.

2.7 Bouw maximaal op de ervaringen uit de voorbije 20 jaar

De meeste speerpuntclusters hebben een rijk verleden en het innovatielandschap heeft doorheen de jaren grondige evoluties ondergaan.

De juiste schaalgrootte van een clusterorganisatie is van essentieel belang en is afhankelijk van de kruitlijnen waarbinnen hij werkt. Afhankelijk van de rollen die een speerpuntcluster opneemt – tot veertien rollen zoals in de VUB-studie wordt aangetoond – dient de organisatie over voldoende menskracht te beschikken om efficiënt en effectief te opereren. Als de doelgroep bovendien bestaat uit heel veel (kmo-)ondernemingen en/of inzet op een transversale dekking (bv. logistiek, energie, klimaat) is een grotere organisatie zelfs aangewezen.

3 ANALYSE

3.1 Speerpuntclusters als strategische partner

In de VUB-studie van prof. E. Haezendonck, gepubliceerd begin februari 2024, werd een analyse gemaakt van het belang en de (optimale) rollen van speerpuntclusterorganisaties voor hun leden.

Terwijl het concept van een cluster globaal een relatief jong gegeven is (sinds 2010), zijn er 14 onderscheidende rollen te definiëren op het vlak van strategische werking (# 5, vb. samenbrengen van diverse belanghebbenden, bevorderen concurrentiekracht, neutrale katalysator binnen innovatie ecosysteem), operationele werking (# 6, vb. opzetten van

gemeenschappelijk forum, faciliteren van verbindingen) en all-round facilitator (# 3, vb. aanmoedigen kennisdeling, grensoverschrijdende samenwerking).

De VUB stelt vast dat, na internationale deskresearch en consultatie met de stakeholders van de clusterorganisaties, de Vlaamse speerpuntclusters het goed doen op quasi alle rollen. Er is een duidelijk positieve correlatie tussen de relevantie en feitelijke prestaties van de Vlaamse speerpuntclusters. Gezien de ondersteuning die ze genieten via de geormerkte middelen, is dit ook deels de verdienste van VLAIO als beleidsagentschap.

De goede werking van de Vlaamse speerpuntclusters kan bijkomend versterkt worden door het creëren van extra hefboomen, waarbij de strategische rollen aan belang (moeten) winnen, zoals:

- verder versterken van hun rol als neutrale gatekeeper, te midden van de quadruple helix;
- voldoende expertise in huis halen om de strategische rollen verder uit te bouwen (vb. meer dynamische roadmaps, ontsluiten en communicatie van projectresultaten);
- visieontwikkeling en de faciliterende rol voor investeringen in living labs en proeftuininfrastructuur op de verschillende domeinen.

Door een langdurig partnerschap uit te bouwen met VLAIO (en andere relevante Vlaamse agentschappen) - in de eerste plaats gedreven door een gemeenschappelijk gedeelde visie gebaseerd op een vertrouwensrelatie - kunnen de strategische rollen van de speerpuntclusters verder uitgebouwd worden. Dit zorgt voor nog meer slagkracht en toegevoegde waarde om Vlaanderen als een koploperregio voor innovatie te bevestigen.

3.2 Staatssteunkader voor speerpuntclusters

De speerpuntclusters worden momenteel gesteund via artikel 27 van de Algemene Groepsvrijstelling Verordening (AGVV). Dit artikel beschrijft wat de taakopdracht en het doel is van innovatieclusters en omvat het Vlaamse concept speerpuntclusterorganisatie. De achtergrond van dit artikel is dat lidstaten de mogelijkheid krijgen (sinds 2016) om organisaties te ondersteunen die bedrijven samenbrengen in een innovatiecluster. Omdat er veel vrijheden geboden worden aan lidstaten om hieraan invulling te geven, wordt deze mogelijkheid beperkt in steun (max. 10 miljoen EUR steun) en tijd (max. 10 jaar).

In 2022 werd door de Europese Commissie beslist (mededeling via een omzendbrief¹) dat lidstaten de mogelijkheid krijgen om hun innovatieclusters langer dan 10 jaar te steunen en/of meer middelen toe te kennen dan 10 miljoen EUR mits deze steun aangemeld wordt als staatsteun binnen de O&O&I kaderregeling. Er werd ook aangegeven welke argumentatie deze mededeling dient te bevatten. Dit opent mogelijkheden voor de Vlaamse overheid.

Het programma dat VLAIO opgezet heeft voor de speerpuntclusters (handleiding, evaluatie, tussentijdse opvolging, evaluaties door ECOOM, ...) is veel stringenter dan nodig voor de aanmelding van de steun via de mededeling rond artikel 27 van de Algemene Groepsvrijstellings Verordening. Het vormt een goede basis om het steunprogramma aan te melden bij de Europese Commissie als 'open' programma waarbij een clusterorganisatie verder

¹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2022.414.01.0001.01.NLD&toc=OJ%3AC%3A2022%3A414%3AFULL

kan gesteund worden in de rol van innovatiecluster, aan 50% subsidie, en zonder beperkingen in tijd of middelen. VLAIO beschikt dankzij de resultaten van het Groenboek, ECOOM-studies en de VUB-studie over voldoende materiaal om aan te tonen dat de innovatieclusters wel degelijk een antwoord bieden op een marktfalen. Bedrijven tonen, wetenschappelijk onderbouwd, een grotere productiviteit door lidmaatschap bij de speerpuntcluster dan hun 'peer-bedrijven' die geen lid werden van een speerpuntcluster. De speerpuntclusters toonden dat ze op momenten van crisis (COVID, energiecrisis, Russisch-Oekraïense oorlog, ...) bedrijven sneller kunnen laten schakelen om oplossingsgericht te innoveren. Door het tot stand komen van samenwerking tussen bedrijven onderling of bedrijven en kennisinstellingen worden innovatietrajecten sneller doorlopen.

Alternatieven voor de hierboven geciteerde aanmelding zijn mogelijk, maar minder aangewezen omwille van hun administratieve en operationele complexiteit. Zo kunnen bepaalde taken gesteund worden via bv. steun aan kmo's of de-minimissteun aan grotere bedrijven in de cluster, tot zelfs steun aan de clusterorganisatie zelf als organisatie voor onderzoek en kennisverspreiding voor het opzetten van vrij en onafhankelijk onderzoek zoals cluster SBO's, Landbouwtrajecten, TETRA projecten en COOCKs ten behoeve van Europese bedrijven. Het opvolgen van deze staatsteunkaders is haalbaar voor clusterorganisaties, die als projectorganisaties ervaring hebben met het rapporteren van projecten en taken cf. diverse subsidiekaders.

3.3 SWOT-analyse van de vier scenario's uit het groenboek

3.3.1 Scenario 1: duurzaam bedrijfsmodel met overheidsfinanciering specifieke taken

Het overschakelen op een alternatief bedrijfsmodel met een meer commerciële benadering heeft als voordeel dat de afhankelijkheid van subsidies kan worden beperkt. Het nadeel is echter dat samen met de subsidies ook het partnerschap met de overheid minder belangrijk zal worden, wat een gemiste kans is.

Het inzetten op commerciële activiteiten brengt een risico op marktverstoring met zich mee, en bemoeilijkt ook de neutrale rol van de speerpuntclusters in het ecoysteem. Daarnaast vereist de overschakeling naar een commercieel bedrijfsmodel een zekere anciënniteit die niet haalbaar is voor de minder mature clusters. Zo heeft de recent gestarte speerpuntcluster MEDVIA onvoldoende financiële buffer om zonder structurele overheidsfinanciering de verwachte taken op te nemen.

Voor specifieke goed gedefinieerde taken en activiteiten van bepaalde speerpuntclusters kan een beperkte inzet van scenario één zinvol zijn.

3.3.2 Scenario 2: inkanteling van speerpuntclusters in bestaande organisaties

Het organiseren van de clusterwerking vanuit onderzoeksorganisaties staat haaks op de essentie van het clusterbeleid en is volgens de speerpuntclusters een uitdoofscenario. Zoals beschreven in het groenboek, wordt het bestaansrecht van een clusterorganisatie bepaald door zijn gedragenheid bij ondernemingen. De vertrouwensrelatie tussen de leden van de cluster en de gezamenlijke visie voor een versterking van de competitiviteit van de bedrijven zijn hierbij essentieel. Dit is onmogelijk te organiseren vanuit de onderzoeksorganisaties.

Inkanteling in een bestaande organisatie is noch een wenselijk scenario, noch een evidentie. De SOC's zijn onderzoeksorganisaties en hebben een heel andere missie en opdrachten dan een speerpuntcluster. SOC's, of onderzoeksinstellingen in het algemeen, waaronder bv. ook ILVO, ondersteunen en ontwikkelen innovaties vertrekkende vanuit de eigen R&D activiteiten. Een speerpuntcluster vertrekt vanuit een vraaggedreven markt die uit het ganse Vlaamse ecosysteem komt en gestuurd wordt door een industrieel of bedrijfsspecifiek belang. Dit fundamentele verschil zit in het DNA van de organisaties ingebouwd en is niet a priori door inkanteling overdraagbaar. SOC's zijn, gezien hun activiteiten en specifieke plaats in de triple helix als uitvoerder van onderzoek, ook niet neutraal terwijl speerpuntclusters net de taak hebben om een neutrale partner te zijn voor aangeslotenbedrijven door hen te connecteren met de kennisinstelling, in binnen- of buitenland, die over de meest geschikte expertise beschikt.

Voorbeelden van inkantelingen uit het verleden, waar de bedrijfs/ondernemingsgedreven component verloren is gegaan en vervangen werd door een eerder kennisgedreven werking zijn Cleantech Flanders, VLAKWA en Flanders Drive.

3.3.3 Scenario 3: uitdaging gedreven aanpak met modulair ondersteuningsmechanisme

Dit scenario gaat voornamelijk uit van een verderzetting van het huidige partnerschap tussen de Vlaamse overheid en de clusterorganisaties, met behoud van de sterktes van het huidige clusterbeleid. De ondersteuning en financiering van clusters kan daarbij geïntegreerd worden in een overkoepelende strategie voor industrie- en innovatiebeleid, waarbij de focus ligt op hun rol om nieuwe economische en maatschappelijke kernuitdagingen in Vlaanderen aan te pakken.

Dit scenario kan beschouwd worden als een vertrekbasis om het clusterbeleid na 2026 vorm te geven.

Elementen die in het groenboek worden aangehaald en die samen verder dienen te worden uitgewerkt zijn de financiering van specifieke taken gerelateerd aan maatschappelijke uitdagingen, de ondersteuning van KMO-innovatie en de uitbreiding van het quadruple-helix model.

Ook het recente advies van VARIO omtrent transformatief innovatiebeleid (advies nr. 35) raadt aan om speerpuntclusters actief te betrekken in het derde generatie innovatiebeleid, het zogenaamde transformatief innovatiebeleid. Dit is een logische evolutie voor de bestaande speerpuntclusters om vanuit hun sterktes, bedrijfsgedrevenheid en neutraliteit een rol op te nemen in de noodzakelijke transitie, een rol die sommige clusters ook al deels uitvoeren. Speerpuntclusters kunnen systeeminnovatie ondersteunen en disruptieve innovaties op gang trekken.

De financiering in scenario 3 lijkt de speerpuntclusters administratief omslachtig zowel voor VLAIO als voor clusterorganisaties en kan beter ondervangen worden door een aanmelding bij de Europese Commissie.

3.3.4 Scenario 4: nieuw clusterprogramma voor systemische transformatie

In dit scenario worden clusters in de rol van mandaathouder voor systeemtransitie geplaatst. Dit houdt een aanzienlijke uitbreiding van hun activiteiten en verantwoordelijkheden in. Door de verschuiving van de focus naar het aanpakken van maatschappelijke systeemfouten, zal er

minder focus kunnen zijn op het stimuleren van innovatie om zowel economische meerwaarde te creëren voor bedrijven als oplossingen te vinden voor maatschappelijke uitdagingen. Dit scenario vormt een risico (uitdaging) voor de continuïteit van het clusterbeleid. Het is namelijk weinig waarschijnlijk dat een systeemtransitie kan uitgerold worden door een individuele organisatie/cluster. Er is ook innovatie in de overheid nodig (bv. nieuwe en aangepaste regelgeving) en dit zorgt voor een andere verhouding tussen ondernemingen en kennisinstellingen enerzijds en overheden anderzijds.

Een van de grote troeven van het huidig clusterbeleid is de zeer gerichte inzet op een beperkt aantal voor Vlaanderen strategische domeinen. Deze rechtstreekse connectie garandeert een groot hefboomeffect. Dit hefboomeffect dient ook in scenario 4 gehandhaafd te worden wat verre van evident is. Transitie kunnen verder bv ook geïnitieerd worden door interclusterprojecten gebaseerd op gezamenlijke interclusterroadmaps.

De speerpuntclusters merken ook op dat dit scenario gebaseerd is op nieuwe juridische entiteiten. Volgens de analyse van de mogelijkheden tot aanmelden van het clusterbeleid bij Europa is dit evenwel niet noodzakelijk. De verdere financiering van de bestaande speerpuntclusters via de modaliteiten van artikel 27 AGVV is haalbaar via de procedure van aanmelding.

4 GECONSOLIDEERD ADVIES VANUIT DE SPEERPUNTCLUSTERS

4.1 Adviesvraag 1: vier scenario's voor verderzetting van speerpuntclusters

De speerpuntclusters verkiezen het scenario waarbij hun werking kan verdergezet worden op een manier dat hun sterktes en unieke eigenschappen in het innovatielandschap kunnen behouden worden en dit met een minimale administratieve overhead.

4.1.1 Scenario drie als vertrekbasis

Scenario drie leunt hier het dichtste tegen aan mits een blijvende financiering op basis van artikel 27 AGVV. Dit advies sluit naadloos aan bij de reactie van minister Brouns naar aanleiding van de vraag om uitleg van Andries Griffroy in de commissie voor Economie, Werk, Sociale Economie, Wetenschap en Innovatie op 18 april 2024: verder bouwen op de sterktes, met de gerealiseerde impact bij bedrijven van de huidige clusterwerking, met toegenomen aandacht voor inzet op oplossingen voor de uitdagingen van de toekomst. Dit werd door minister Brouns ook herhaald, in aanwezigheid van 200 deelnemers, tijdens het InnovFest congres op 20 februari 2024 in Mechelen.

Ook speerpuntclusters evolueren immers en innoveren, en in dit kader zullen op termijn steeds meer aspecten van het transformatief innovatiebeleid, zijnde het 3de generatie innovatiebeleid cf. het VARIO-advies nr. 35, aan bod komen in hun werking.

Speerpuntclusters zijn divers in hun opzet en doelgroepen, dit aspect dient zeker behouden te blijven. Het heeft geen zin om van alle speerpuntclusters eenzelfde taakinvulling te verwachten. Jonge speerpuntclusters hebben zeker nog hun aanlooptijd nodig.

Meer mature speerpuntclusters zouden sneller andere en complexere taken kunnen toegewezen krijgen door de Vlaamse overheid (cf. overheidsaanbestedingen). In elk geval is het belangrijk dat het geormerkt projectbudget behouden blijft voor de speerpuntclusters, ongeacht welk scenario uitgewerkt wordt. Via het geormerkt projectbudget wordt versnelling gegeven aan de innovatietrajecten van de doelgroepondernemingen. Het is belangrijk dat een divers aanbod aan instrumenten beschikbaar is en liefst ook uitgebreid wordt met types die specifiek voor speerpuntclusters belangrijk zijn (bv. pilootinfrastructuur, demonstratieprojecten, levenslang leren en kennisverspreiding, ...).

In het geprefereerde scenario kan de subsidie van 50% voor de basiswerking (coördinatie) behouden blijven cf. de voorwaarden van artikel 27 mits aanmelding van een programma voor speerpuntclusters aan de Europese Commissie, en mits verlaging van de administratieve workload. De Vlaamse overheid kan dan ook op maat van de doelgroepen en activiteiten flexibel omgaan met jaarlijkse subsidiebedragen en overeenkomsten maken voor langere termijn. De speerpuntclusters zijn vragende partij voor het verlagen van administratieve lasten in het algemeen en in het bijzonder die van de jaarlijkse rapporteringen (zowel financieel als inhoudelijk). Als partner lijkt een convenant voor minstens 5 jaar, met een aantal tussentijdse checkpoints en opvolging via VLAIO en/of EWI/ECOOM een logischere en veel efficiëntere werkwijze.

4.1.2 Scenario 3 + als preferentieel scenario

Hierbij gaat het om scenario drie, zoals beschreven in het groenboek, waarbij de '+' staat voor een aantal uitbreidingen.

De essentie van de clusterwerking blijft behouden, met behoud van bedrijfsgedrevenheid en een langetermijnvisie. Het clusterbeleid richt zich op samenwerking en innovatie met geormerkte middelen, maar met een verschuiving gericht naar kruispunten tussen economische en maatschappelijke uitdagingen en passend in een transformatief innovatiebeleid.

De "+" in het voorgestelde scenario drie+ staat voor volgende uitbreidingsmogelijkheden:

- De financiële ondersteuning van de clusterorganisaties hoeft niet beperkt te blijven tot de in scenario drie opgesomde artikels in de AGVV. Integendeel, een structurele ondersteuning van de basiswerking wordt best gegarandeerd door aanmelding van staatssteun binnen de Europese kaderregeling O&O&I kaderregeling (zie hoger), optie g) steun aan innovatieclusters²
- De speerpuntclusters ondersteunen de evolutie van een innovatiebeleid van de 2de generatie, grotendeels gericht op economische competitiviteit en groei, naar een innovatiebeleid van de 3de generatie, eerder gericht op complexe maatschappelijke uitdagingen, zoals beschreven in VARIO-advies Nr.35. Dat laatste vereist systeeminnovatie, met een bredere betrokkenheid van andere beleidsdomeinen. De speerpuntclusters benadrukken dat het bedrijfsgestuurde karakter van de clusters essentieel is, en dat economische competitiviteit een belangrijk doel moet blijven.

² https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2022.414.01.0001.01.NLD&toc=OJ%3AC%3A2022%3A414%3AFULL

- De scenario's één en vier bevatten interessante elementen die eventueel kunnen gecombineerd worden met scenario drie. Wegens de diversiteit van de speerpuntclusters is een maximale flexibiliteit nodig om bepaalde elementen uit deze scenario's al dan niet mee te nemen, afhankelijk van de strategie van elke individuele speerpuntcluster. Een aandachtspunt hierbij is het bewaken van de unieke rol als centrale en neutrale actor in het innovatie ecosysteem.

4.2 Adviesvraag 2: IBN

Een clusterbeleid staat per definitie in voor strategie, innovatie en samenwerken. Dit betekent dat er ruimte moet zijn om nieuwe thema's, die aangebracht worden door ondernemingen, een kans te geven. De speerpuntclusters pleiten er wel voor om hiervoor niet te werken via een oproep voor nieuwe clusters, maar om instrumenten zoals collectieve haalbaarheidsstudies in te zetten – aan te vragen door diverse types organisaties, waaronder kennisinstellingen, federaties, speerpuntclusters, overheden, ... - en die via het clusterbesluit te steunen.

Deze werkwijze sluit veel beter aan bij de geest van het clusterbeleid, met name kiezen voor strategisch belangrijkste sectoren of transversale thema's en het rapport Soete, waar de Vlaamse overheid aangespoord wordt het aantal initiatieven te rationaliseren.

Collectieve haalbaarheidsstudies kunnen een projectduur op maat voorzien waarbij het resultaat kan uitmonden in het oprichten van een nieuwe speerpuntcluster, maar ook in het uitbreiden van een bestaande organisatie of, in de situatie dat er onvoldoende draagvlak is bij ondernemingen, de stopzetting van de werking na afloop van de studie. Ervaringen met de IBN's uit het verleden hebben aangetoond dat het enerzijds leidde tot een wirwar aan initiatieven die slechts een beperkte gedragenheid hadden door bedrijven, en anderzijds de tijdsspanne van drie jaar ontoereikend is voor de uitbouw van de clusteractiviteiten. Inbedding binnen bestaande, ervaren entiteiten staat toe om sneller te schakelen en de overhead te poolen.